

ANNE GROEN-KOEN

**BAMBOE
BUIGT
MAAR
BREEKT
NIET**

UITGEVERIJ VILLAGE

BAMBOE BUIGT MAAR BREEKT NIET

Bamboe buigt maar breekt niet
Anne Koen

isbn 9789461852298(paperback)
Ook beschikbaar als eBook

1e druk - januari 2019

Vormgeving: Eric Jan van Dorp

Met dank aan
Alwin Anneveldt (redactie)
Jacco Groen(productie)
Hanno Groen (foto's)
en Annerieke Groen

Uitgeverij Village
een imprint van VanDorp Uitgevers
Postbus 42
3956 ZR Leersum

www.vandorp.net / info@vandorp.net
Copyright©2019 Uitgeverij Village / VanDorp Uitgevers
Copyright©2019 Anne Koen

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd
in welke vorm dan ook zonder de uitdrukkelijke en
schriftelijke toestemming van de uitgever.

ANNE KOEN

BAMBOE
BUIGT
MAAR
BREEKT
NIET

UITGEVERIJ VILLAGE

In de duisteren tijden
Zal daarin ook gezongen worden?
Daarin zal ook gezongen worden
Over de duistere tijden

Bertold Brecht

VOORWOORD

Willem Nijholt heeft eens in een voordracht op 15 augustus bij de herdenking in Den Haag gezegd: 'Dat jongentje uit het kamp Lampesari in Semarang kijkt nog altijd over mijn schouders mee.'

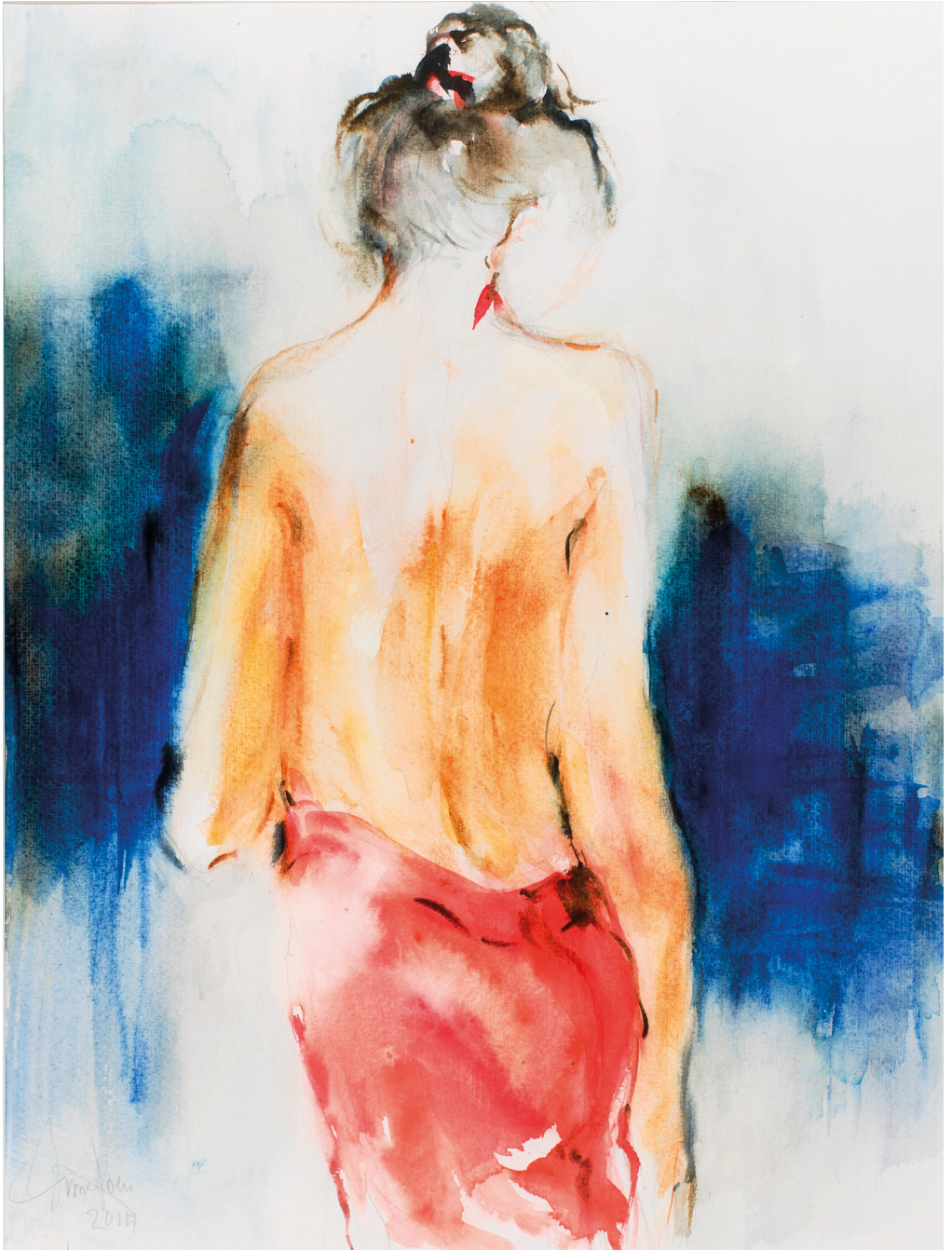
Het ontroerde me, want ook ik herkende dat gevoel.

Bij het schrijven van deze dagboekfragmenten, waar mijn dochter om vroeg, ze was een jaar of twee ouder dan ik toen der tijd, was dat meisje van toen steeds aanwezig. Ze hield bij wijze van spreken mijn hand vast tijdens het schrijven, ze wist alles nog. Het vloeiende zo mijn pen uit.

Ik hoefde geen moeite te doen om mij situaties of namen te herinneren, zij wist het. Het kind in mij schreef, zo voelde het.

Het was ook een opluchting om alles aan het papier toe te vertrouwen, daarna was ik de herhalingen kwijt. De woorden die ik eens las van een bekende psychiater: 'Nooit weglopen voor het verleden, wie het verleden negeert kan ook in het heden niet overleven.'

Dit kan ik volledig onderschrijven.

Op de grens

INLEIDING

Mijn ouders trouwden in 1928 in Rotterdam. Mijn vader leerde mijn moeder tijdens zijn verlof kennen. Mijn moeder kwam uit een streng Katholiek gezin. Er waren elf kinderen. Zij was de jongste van vijf meisjes. Weinig van de elf kinderen bleef het geloof trouw. De op één na oudste zuster is ook naar Indië vertrokken en daar getrouwd.

Het was een gegoed middenstandsgezin. De jongens kregen een opleiding na hun HBS, de meisjes konden na de MULO, een korte opleiding volgen. Er werd thuis veel gemusiceerd.

Mijn vader kwam oorspronkelijk van Terschelling. Het gezin verhuisde toen hij 8 jaar was naar Vlaardingen. Mijn grootvader was kapitein bij Smit en Co. Wanneer hij binnen was, kon hij gelijk bij zijn gezin zijn. Hij was soms wel 2 jaar of langer weg. Er waren 4 kinderen: 3 meisjes, en één jongen, mijn vader dus.

Na de HBS volgde mijn vader een inspecteursopleiding voor politie. Kleurenblindheid maakte het voor hem niet mogelijk een opleiding aan de zeevaartschool te volgen, vermoedelijk tot grote teleurstelling van mijn grootvader – hij was wat je nu noemt een selfmade man - hij had als eenvoudig boerenzoon zelf zijn studie bekostigd en op 28-jarige leeftijd was hij gezagvoerder op een 3-master, enkele jaren later op een 4-master, *de Luna*. Het was volgens mij een tamelijk eenzellige man, waarschijnlijk door de omstandigheden geworden. Het leven aan boord van een zeilschip was allesbehalve makkelijk.

Na zijn politieopleiding ging mijn vader naar het voormalig Nederlands-Indië, waar promotiekansen wat makkelijker lagen. In Nederland voldeed hij niet aan alle eisen, het bleek dat hij qua lengte 2 cm te kort kwam. Zijn jongste zusje Willie vertrok enige jaren later met haar man eveneens naar Nederlands-Indië. Mijn vader en Willie waren zeer aan elkaar gehecht.

Mijn geboorte

Op 19 september 1932 werd ik te Palembang geboren in het huis van tante Ina en oom Alex. Hij was huisarts, zij verpleegster. Beiden waren goede vrienden van mijn ouders. Tante Ina hielp veel in de praktijk mee. De bevalling verliep vlot, volgens zeggen, bij wijze van spreken tussen een robbertje bridge door. Ik was 4 pond. Couveuses had men niet, maar dankzij de goede zorgen van tante Ina en volgens haar zeggen, mijn vechtlust, redde ik het prima.

Het grappige is dat ik me het huis van tante Ina veel scherper voor de geest kan halen dan ons eigen huis. De eetkamer bijvoorbeeld kan ik nog zo goed voor me zien. Ik kwam er erg veel en was dol op tante Ina. Ze zag er schattig uit met allemaal kleine krulletjes en heldere blauwgrijze ogen, en een klein wipneusje. Ze was goedlachs en intelligent. Een geweldige vrouw. “Ik ben een beetje je pleegmoeder”, kon ze tegen me zeggen. Ik kom later nog op haar terug.

Mijn vader was in Palembang commissaris van politie. We hadden een fijn huis vlakbij de kazerne, een gebouwencomplex waar politiepersoneel met hun gezin woonden. Meermalen was ik verdwenen en dan werd ik in de kazerne bij de kinderen gesignaleerd. Ik wilde altijd met andere kinderen spelen, vermoedelijk omdat ik enigst kind was.

*Anne met haar moeder.
De foto die haar vader de hele oorlog bij zich droeg.*

Er bestaan nog foto's waar ik op sta samen met het zoontje van een collega van mijn vader. Op de foto staan we hand in hand naast elkaar. We brachten hem en zijn ouders toen weg naar het station, dat was zo de gewoonte wanneer iemand met verlof ging. Dat jongetje is Bob Groen. 23 jaar na de opname van die foto zagen we elkaar weer: wij trouwden in 1958.

*1934 Samen met Bob Groen, Anne's latere echtgenoot
in Palembang*

Verlof

Toen ik vier jaar was gingen ook wij met verlof naar Holland. Mijn ouders verlangden natuurlijk erg naar het weerzien met vrienden en familie. Mijn herinnering is echter pure ellende. Ik werd van hier naar daar geslept. Op Terschelling zou mijn moeder met mij fietsen en raakte ik met mijn voet tussen de spaken, wat veel pijn veroorzaakte. In Den Haag viel ik in de Bijenkorf van de roltrap, wat mij een levenslang neurose voor roltrappen heeft bezorgd. Ook in Den Haag moest ik, nota bene de laatste maand voor we weer teruggingen, naar de kleuterschool. Mijn moeder had daardoor natuurlijk haar handen vrij. Ik vond het vreselijk.

Een week vóór we weer naar Indië gingen kreeg ik mazelen! Het gevolg was dat mijn vader vertrok en mijn moeder en ik pas twee maanden later konden vetrekken. Ik geloof dat mijn moeder het heerlijk vond om nog een poosje bij haar vrienden te blijven.

Vertrek uit Holland

Ik was dolgelukkig dat we weer teruggingen. Aan boord heb ik samen met een roodharige vriendi, een soort Pipi Langkous-figuur, veel kattenkwaad uitgehaald. Voormijn moeder een ramp! Herhaalde malen waren we zoek.

1934 Op een boot op de rivier de Moessi

Een kind dat zoekraakt op een mailschip betekent veel ongerustheid voor bemanning en ouders. Het kinderdek, een soort beveiligde crèche met juf, wisten we steeds te ontvluchten. Ik denk dat ik genoeg had van het kleuterschool-idee. De streken die we uithaalden waren legio, vreselijk! Mijn moeder heeft me ervan verteld en ik geloof dat ze er zelfs later nog niet om kon lachen. Het resultaat was dat ik gelukkig nooit meer naar een kleuterschool ben gestuurd.

Terug in Nederlands-Indië

Korte tijd woonden we in Kediri, daarna weer even in Palembang en van daaruit naar Ambon. Mijn vader werd tot hoofdcommissaris van de Molukken benoemd.

Als ik aan Ambon denk dan zijn dat vier heerlijke jaren van mijn jeugd. Kort, maar o zo waardevol. Ik ruik nog de zee, die helder was, een strand vol verrassende schelpjes en koraal. Op de achtergrond bomen: klapperbomen en ander struikgewas. s' Avonds de baai met honderden kleine lichtjes van vissersprauwen weerspiegelend in de zee. Zaterdagmiddag de kabouterij onder de grote *waringin* (= treurvijg) in de tuin van de resident.

Een fijn huis, grote tuin en vooral de beo, die mijn vader in Noord-Nieuw-Guinea had gevonden, met verlamde pootjes, maar o, wat was

hij pienter en had hij een kletsvermogen. Hij deed iedereen na: de kokki, mijn vader, moeder en de *djongos* (= huisbediende).

Achter in de tuin had mijn vader een aantal orchideeën, ze hingen aan een soort rek. Het was de trots van de tuinman en van hem. Samen stonden ze de bloeiende orchideeën te bewonderen, ja, bijna te strelen.

zo ongeveer zag het huis in Ambon er uit.

Ik ben blij dat ik mijn vader uit die tijd herinner als een gezellige fijne vader, vol zorg als mij iets mankeerde, die mij op mijn schoot nam als ik gevallen was en me pijn had gedaan, die grapjes maakte en soms met verrassingen thuiskwam, zoals toen met de beo of gewoon iets geks. Juist daarom is die periode zo belangrijk, omdat ik later, toen hij zo was veranderd, verworpen tot een verbitterd mens, wist dat er ook een ander mens was geweest en dat de omstandigheden en alles wat hij mee zou maken de oorzaak was van die ommekeer.

Anne met haar vader in 1933

Naar school

Ik ging in Ambon ook naar de 'grote' school en ik vond het heerlijk. Vermoedelijk had ik een 'moderne' juf, want we mochten vaak tekenen en vooral met klei werken. Onze producten hingen overal in de klas. Je hoefde maar rond te kijken of je zag wel ergens een tekening van jezelf. Op een richel bij de openingen hoog in de muur, want ramen had je er niet, stonden onze beeldjes van klei. Zo liet ze ons ook verven. Ik vond het geweldig en was erg trots op mijn producten.

Ik werd in een motor met zijspan door een politieagent naar school gebracht. Kon dat niet, dan ging ik met een dogkar. Als er niemand was om mij af te halen dan ging ik naar het kantoor van mijn vader. Als hij er niet was, wachtte ik wel tot er iemand kwam die mij mee naar huis nam. Mijn vader had altijd een doos kleurpotloden en papier voor mij en dan was ik tevreden.

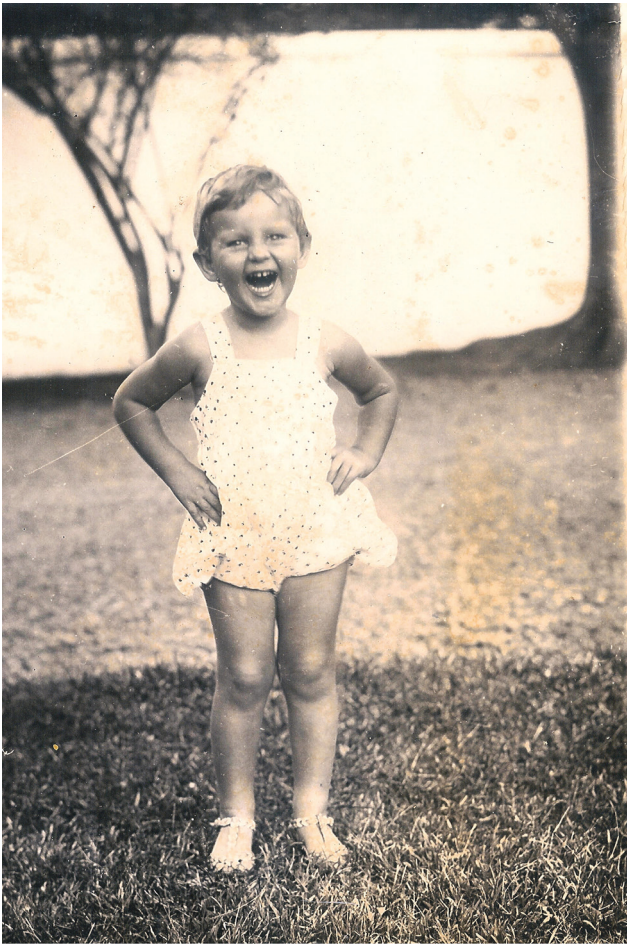

1936 Kediri - Anne's vader Jan Koen, met zijn korps

Vriendinnetjes had ik in overvloed. Ik kwam vaak in een Ambonees gezin. Er waren daar 8 kinderen. Als enig kind was dat voor mij het einde!

Het zwembad

Ons huurhuis stond aan de *Ajer-Blanda* (= helder water). Je keek op de brug over de *Ajer-Blanda*, en ging je die over dan liep de weg verder naar de *kotta* (= stad). Ging je op die weg rechtsaf dan kwam je uiteindelijk bij het zwembad, waar ik met mijn ouders wel eens naar toe ging. Het was niet groot, maar het lag er prachtig in een bos. Het water van de *Ajer-Blanda* rivier werd in het zwembad opgevangen. Hoe het werkte weet ik niet precies. Aan het eind van het ondiepe bad was een soort kolk, vermoedelijk een waterzuiveringsgeval ofzo. Daarna kwam de *kali* (= rivier).

Anne in 1934

Op een dag in de ochtend waren we ook weer met vrienden naar het zwembad gegaan. Ik zwom goed en was altijd in het diepe bij de anderen. Die dag ontsnapte ik vermoedelijk aan de aandacht en ging naar het ondiepe gedeelte. Ik werd als het ware aangetrokken door het bruisende water bij de kolk. Bij de kali waren twee Ambonese vrouwen aan het wassen, hun kleintjes speelden wat bij de oever. Steeds dichterbij kwam ik bij de kolk tot ik niet meer terug kon, als een magneet werkte het: ik geraakte in het diepe bruisende water. Het was eigenlijk heel mooi: allerlei groene tinten draaiden door elkaar heen, in het midden een ronde lichtende vlek, vermoedelijk was dat het gebladerte van de bomen waar de zon doorheen scheen. Ik weet het niet. Een donkere tak doorkruiste plotseling dat prachtige droombeeld.

Gelukkig voor mijn ouders en voor mij was daar een van de Ambonese vrouwen die mij had gezien. Op haar hulpgeroep kwamen snel de anderen. Zij had mij inmiddels al uit de kolk getrokken, vermoedelijk met behulp van haar vriendin. In het gezelschap was ook een arts en het schijnt dat ik na een paar minuten weer op deze wereld was. Hoe dankbaar mijn ouders waren zal waarschijnlijk wel niet te beschrijven zijn.

Daarna moest ik een paar dagen in bed blijven, de kamer was schemerdonker. Af en toe werd ik wakker. Ik kan me herinneren dat ik doodmoe was, en dus was dit geen straf. Ik had het overleefd!

In mijn herinnering was het geen schokkende gebeurtenis, alleen een heel stralende, vreemd eigenlijk!

Veertig jaar later ging ik terug in de tijd en werd ik op een geheel andere wijze geconfronteerd met mijn verleden. Op 13 maart 1978 werd mijn man en liefste gegijzeld door Ambonezen. Echter ook dankzij dat verleden heb ik nooit enige rancune gehad. Wel heel veel verdriet om wat er mis was gegaan.

Intermezzo: De gijzeling

Bob, mijn man, het jongetje met wie ik in Palembang speelde, was in 1978 een van de gegijzelden in het Provinciehuis van Assen. Dat was op 13 maart 1978.

Ik was op dat moment op bezoek bij mijn schoonvader in het ziekenhuis van Assen. De verpleging zat bij de tv in de koffiekamer en gezien de commotie was er iets ernstigs aan de hand. Daar hoorde ik dat er een gijzeling gaande was in het Provinciehuis. De commissaris van de Koningin,

mevrouw Schilthuis, had kans gezien door het raam te ontkomen, maar ik begreep dat er vervolgens een hele groep was meegenomen en was opgesloten in een van de kantoorruimtes.

De klap kwam als een mokerslag aan. Gelijk wist ik dat Bob erbij was. Ik rende de trappen af en holde naar de auto op het parkeerterrein. De kinderen, dat was mijn grote zorg. Ik moest ze opvangen als ze naar huis kwamen. Annerieke was pas 10 jaar!

Toen ik thuiskwam was ze er nog niet. Alles leek zo normaal, alsof er niets aan de hand was. Myra de hond kwam me blij kwispelend tegemoet. Ik drukte mijn gezicht in de vertrouwde hondenvacht. Even hoopte ik dat ook Bob gewoon thuis zou komen en dat ik het mis had. Het was tegen beter weten in.

Een paar uur later, nog voor twaalf uur, kreeg ik via de telefoon de bevestiging van een woordvoerder van de Provincie: Bob hoorde bij de 71 gegijzelden.

Toen Annerieke thuiskwam vertelde ik haar wat er gaande was. Ze schrok enorm. Het was nog niet lang geleden dat de lagere school in Smilde was gegijzeld, in juni 1977, en daarvoor de treinkaping bij De Punt ter hoogte van Wijster.

Vooraf de school had diepe indruk op haar gemaakt. Zelf probeerde ik zo kalm mogelijk te blijven, een soort automatische piloot nam de taken over. Hoe lang zou het duren? Ik vermoedde heel kort, de overheid had geleerd!

Regelmatig ging de telefoon. Vrienden belden. "Is Bob erbij?" De tv stond constant aan. Ik wilde informatie. De jongens kwamen thuis. Ze hadden al het één en ander gehoord. Nu hoorden ze dat papa erbij was. De stemming was bedrukt. Op een gegeven moment kwam er een radio en tv-stilte. 's Avonds was het een komen en gaan van vrienden en burens.

Eén persoon was doodgeschoten. Men wist niet of het een man of vrouw was, maar hij/zij was als oud vuil uit het raam gegooid.

Om een uur of half elf ging de telefoon. Het was Bob. 'Rustig blijven', zei ik tegen mezelf. Bob's stem was even onzeker maar snel had hij de controle terug. Hij vroeg me of ik aan het college wilde doorgeven dat zij de gijzelaars hun zin moesten geven. Namelijk een bus, een vrijeleide naar het vliegveld en een reis naar Jemen. Plus de vrijlating van de Molukse gevangenen. Het ultimatum was meen ik 14:30 uur. Gebeurde dat niet, dan zou vanaf die tijd iedere tien minuten een gegijzelde worden geëxecuteerd.

Ook zei hij dat Hanneke bij hem zat en hij voor haar zou zorgen. Han-

neke woonde bij haar ouders vlakbij ons. Nu wisten zij dat hun dochter veilig was, voor zover mogelijk, want hun dochter had dezelfde kleur haar als de persoon die uit het raam was gegooid. Zo liet hij weten dat zij het niet was. We namen afscheid door te telefoon, dat is heel onwezenlijk en emotioneel.

Even moest ik tot mezelf komen, daarna kon ik rustig vertellen wat Bob had gezegd. Hanno stond op scherp, dat had ik al gezien. Ik vroeg Jacco dan ook naar de ouders van Hanneke te gaan, zij kwamen met hem mee naar ons huis.

Het was duidelijk erop of eronder, ondanks het vele overleg met het crisiscentrum, wat wij niet wisten. Deze gijzeling was anders dan de vorige keren. De telefoongesprekken van de gegijzelden werden bij velen onder bedreiging van geweer of pistool tegen het hoofd gevoerd, zo hoorde ik later. Bob zelf zei hier niets over.

Toen iedereen weg was, zo rond twaalf uur en de kinderen naar bed waren, poezen binnen en hond uitgelaten, kon ik tot mezelf komen. Nadenken en proberen de angst de baas te blijven. Naar bed gaan had geen zin, slapen lukte toch niet. Met een beker chocolademelk en een sigaret installeerde ik me in mijn stoel, uitzicht op de tuin en het luchtruim. Alles stond stil en leek in rust. Gedachten en herinneringen stormden op me af. Ambon, daar lagen de meest dierbare herinneringen uit mijn jeugd, en vermoedelijk ook die van de ouders en grootouders van deze Molukse jongens.

Nu hielden deze jongens mijn geliefde onder schot.

Ik herbeleefde het moment dat ik bijna verdronk in het zwembad. Ik hoorde de vrouwen roepen. Misschien was een van hen de grootmoeder van deze jongelui!?

Dit kon niet waar zijn. Van mijn vader wist ik hoe deze mensen waren verraden door de Nederlandse regering. Eén van de weinige keren dat hij iets vertelde. Ik voelde ook geen rancune en hoopte alleen maar op een goede afloop met zo min mogelijk slachtoffers.

Deze jongens noemden zich wel een zelfmoordcommando!

Bij ieder geluid schoot ik overeind, hoopte ik op een teken of het geluid van een helikopter. Af en toe dommelde ik in. Dan schrok ik weer wakker en nam ik een sigaret, de zoveelste. Die nacht vergeet ik nooit meer. De tergende angst. Als ik kon bidden had ik dat gedaan, maar dat kon ik al heel lang niet meer.

Dinsdagmorgen. Ik liet aan de kinderen zelf de beslissing: naar school te gaan of thuis te blijven. Ze kozen voor het laatste, gelukkig. Iemand die het weten kon had mij 's avonds laat ingefluisterd dat de kazerne vol BBE'ers (= Bijzondere Bijstands-eenheid) zat. Het ultimatum liep om 14:30 af.

Ik had begrepen dat er vanuit het beleidscentrum in Den Haag, Assen en Pattinura (Ambonees centrum) contact was geweest. Nu zaten de onderhandelingen muurvast.

Tot twee keer toe was het ultimatum verlengd. Opeens hoorden we op de radio dat de BBE'ers om precies 14:40 uur aan een inval begonnen, om een einde aan de gijzeling te maken.

De gijzelnemers schoten hun geweren leeg. Enkele gijzelaars raakten gewond. Ik stelde me voor dat het een ongelooflijke chaos moet zijn geweest.

Tenslotte kwam het verlossende telefoontje dat ik naar de Kolk, het cultureel centrum, kon komen. Daar werden de gijzelaars naartoe gebracht om herenigd te worden met hun familie.

Buiten stond een hele haag van pers. Iedereen druppelde naar binnen, maar geen Bob. Ik liep met de twee jongens nog eens heen en weer tussen alle mensen door. De angst sloeg toe: 'Hij zal toch niet...?' Ik durfde er amper aan te denken.

Eindelijk kwam de Commissaris naar me toe. Een slecht teken.

Ze vertelde me dat Bob tijdens de bevrijdingsactie gewond was geraakt. Niet ernstig, maar hij was daarom wel naar het ziekenhuis gebracht. Hij had een kogel in zijn bovenbeen.

Meerdere gijzelaars waren tijdens de actie gewond geraakt. Trip en Huizinga, de gedeputeerden die op een stoel zaten om als eersten te worden geëxecuteerd werden nu als eersten geraakt. Vooral Trip was er zeer ernstig aan toe.

Toen de jongens en ik in het ziekenhuis kwamen waren ze met Bob bezig. Weer wachten. Minuten leken uren.

Eindelijk werden we opgehaald en mochten we hem zien.

Alle angst en spanning bij hem kwamen in één intense huilbui naar buiten. Het enige wat hij kon zeggen was "Godzijdank dat ik jullie weer zie en we bij elkaar zijn."

De jongens, toen pubers, stonden er wat onhandig bij, ook zij waren bang geweest hun vader te verliezen. Maar je vader zo te zien huilen was voor hen wel heel heftig. Ik geloof dat zij zich amper konden voorstellen dat ze hun vader konden verliezen. Door dat wat ik in mijn jeugd had meegemaakt wist ik dat maar al te goed. In feite was het een wonder dat de

bevrijdingsactie zo goed was afgelopen, en eigenlijk met zo weinig slachtoffers aan beide kanten.

Bob mocht naar huis met de nodige instructies en pijnstillers. Hij had een plaatselijke verdoving gehad.

Behoedzaam reed ik mijn geliefden naar huis.

De pop

Ik kan nog veel meer fijne belevenissen opschrijven over mijn tijd in Ambon: de pop, Marijke, die ik voor mijn verjaardag kreeg. Mijn vader had hem uit Batavia laten komen. Een paar weken voor de grote dag was ze er al, maar ze werd opgeborgen in de kamferkist, in de werkkamer van mijn vader. Als ik lang genoeg aandrang mocht ik voor het naar bed gaan, als mijn vader thuis was, eventjes in de kist kijken. Daar lag dan die grote roze gekleurde doos. Ze was prachtig, dat mocht ik 19 september eindelijk vasthouden: donker krullen, echt haar, en bruine schelmen ogen - ogen die van links naar rechts konden gaan. Dolgelukkig was ik!

We gingen ook op vakantie naar Halmahera. Boven op een berg stond de *Pasanggrahan* (door gouvernement opgericht gebouw voor tijdelijk logies). Na 4 uur 's middags leek het of je boven op de wolken zweefde, dan werd het ook flink koud. Er stonden misschien twintig huisjes en al snel had ik een leeftijdgenootje gevonden, zij leerde me bikkelen waar ze geweldig goed in was. Zij bewonderde mijn pop, ik haar bikkelspel.

De zilveren schaal

's Avonds als mijn ouders er niet waren, sliep de baboe bij mij in de kamer voor mijn bed. Dat was een veilig gevoel. Ze vertelde ook altijd wel een verhaal. Wanneer mijn moeder thuiskwam, informeerde ze of ik sliep. "Nonnie *tidur* (slaapt)" zei de baboe dan. Maar nonnie "tidurde" helemaal niet. Die had al gehoord dat mammie thuiskwam. Slaperig vroeg ik dan: "Hoeveelste prijs?" Mijn moeder bridgete veel en goed. Ze won haast altijd de 1^e of 2^e prijs. Op een grote drive won ze een *Djokja* (= zilverwerk gemaakt in Kota Gede) schaal. Door de oorlog in 1940 raakte ze hem kwijt, maar in 1947 zag mijn vader nog kans dezelfde schaal te kopen; een tastbare herinnering.

Met feestdagen ging de taptoe langs ons huis met muziek en brandende toortsen. Ik mocht dan opblijven en vanaf onze voorgalerij had je een prachtig uitzicht op de Ajer Blandabrug waarover ze op weg naar de kazerne kwamen. Verjaardagen van ons koningshuis werden altijd uitbundig gevierd.

Het idee van een overplaatsing, een verhuizing dus, leek me heel erg. Ik

voelde me op Ambon gelukkig en het liefst wilde ik daar blijven.

De overplaatsing kwam eerder dan we hadden gedacht en ook anders dan we ooit konden vermoeden. Een overplaatsing die een einde maakte aan een zorgeloze kindertijd en in feite van invloed zou worden op een groot deel van mijn leven.

10 mei 1940

Het woord 'oorlog' had ik al een paar keer gehoord. Mijn ouders waren duidelijk ongerust over de toestand in Europa; er hing af en toe een zekere spanning in huis wanneer erover gesproken werd. Mijn leventje leek echter zo onbedreigd dat het in zekere zin langs me heen ging. Er waren duizend en één andere dingen die voor mij veel belangrijker waren. Europa was voor mij zo abstract en zo ver weg, ik was tenslotte nog geen 8 jaar.

Toen ik die ochtend van 10 mei uit school kwam, vond ik thuis een totale wanorde. Er liepen vreemde mensen door het huis, sommigen in uniform. Mijn moeder was in de slaapkamer bezig met het pakken van koffers, er werd nauwlettend op toegekeken wat zij inpakte. Ze had rood-behuilde ogen.

Ik begreep er niets van en wilde weten waar pappie was en waarom zij die koffers pakte. Na veel zeuren van mij vertelde ze dat we naar Batavia gingen en pappie was overgeplaatst. Het stelde me enigszins gerust en ik dacht dat ze dat wel heel erg zou vinden, vandaar haar behuilde gezicht. Later hoorde ik dat mijn vader die nacht was gearresteerd. Hij werd beschuldigd van lidmaatschap van de NSB, de Nationaal Socialistische Beweging onder leiding van Anton Mussert.

Vertrouwen deed ik het allerminst. Ik kon het een en ander moeilijk met elkaar rijmen, zeker niet toen ik m'n kamer in wilde om wat speelgoed te halen, in de eerste plaats mijn lievelingspop Marijke die immers altijd met me meeinging op reis. Mijn deur was op slot en er stond iemand voor met een geweer met bajonet die botweg weigerde de deur voor me te openen of de kamersleutel te geven. Ik maakte een scène, niets hielp.

Mijn moeder probeerde de zaak te sussen en me te bepraten, dat ik zoet moest zijn. Ik denk dat haar behuilde ogen en haar trieste uiterlijk tenslotte ervoor zorgde dat ik me bij de situatie neerlegde. Ze zei dat alles nagestuurd zou worden, ook Marijke. Ach, goedgelovige, nog hopende vrouw...

In de *belakang* (= achterkant van het huis, waar keuken en bediendenverblijf zijn) zaten onze bedienden verslagen bij elkaar, ook zij werden goed bewaakt. Afscheid nemen mocht niet, zelfs niet van mijn lievelings-

dier, de beo met de verlamde pootjes, of van mijn baboe die me verzorgde en bij me sliep als ik alleen was.

In de loop van de middag werden we in een auto, onder politiebewaking, naar de haven gebracht. Ik moet zo moe geweest zijn dat ik me van de reis, die toch vrij lang duurde, niets meer kan herinneren. Alleen de aankomst in Batavia op een vol en roerig station, weet ik nog exact. We moesten door een soort controle, de handbagage werd onderzocht. Daar zag ik een bekend gezicht, nog uit Palembang, ik riep haar naam: “Dag, tante!” en rende naar haar toe. Mijn moeder hield me tegen, de ‘tante’ draaide zich snel om, ze kende me niet meer en verdween.

Vele jaren later werd deze ‘tante’ notabene mijn schoonmoeder!

Toen onze bagage was nagekeken werden mijn moeder en ik naar een kamertje gebracht en gefouilleerd. Ik begreep niets van dit alles, het maakte een onuitwisbare indruk op me, ik voelde me klein en volkomen verlaten. Wat dit alles voor mijn moeder moet hebben betekend laat zich raden. Tenslotte werden we, weer onder bewaking van iemand in burger, afgevoerd.

Ons ‘adres’ was een uiterst armoedig pension in een niet al te frisse wijk aan de rand van een kampong, of erin? Daar werd ons een kleine zit- slaapkamer toegewezen. Het was uiterst eenvoudig gemeubileerd: een tweepersoonsbed, een tafeltje, twee stoelen. Mijn moeder kreeg het bevel daar tot nader order te blijven en geen contact met derden te zoeken. Dat bevel zou ze echter binnen enkele dagen negeren omdat ik doodziek werd.

Dit alles klinkt voor een buitenstaander maar ook voor mijzelf, nu ik dit opschrijf, ongelooflijk. Het lijkt op een boze droom, een nachtmerrie. Na zo'n lange tijd merk ik dat nog. Ik zal proberen een verklaring te geven, ik zal trachten dit zo objectief mogelijk te doen.

Uitleg

Toen op 10 mei 1940 de Duitsers Nederland binnenvielen – en later het bombardement van Rotterdam volgde - brak er in Nederlands-Indië een ware heksenjacht uit op mensen die maar enigszins verdacht zouden kunnen zijn. Iedere Duitser, mannen, vrouwen en kinderen, genaturaliseerd of niet, werd opgepakt en geïnterneerd. Verder iedereen die lid was, of dat was geweest, van de Nationaal Socialistische Arbeiderspartij of sympathiseerde met deze beweging. Ook mensen waarvan men het vermoeden had dat ze met mensen uit deze beweging in contact waren geweest.

Men werd zonder vorm van proces vaak alleen na een verhoor geïnterneerd. Het kon dus ook voorkomen dat men op aanwijzing van derden

werd gearresteerd en zo ontstond een complete volkshysterie. In feite vergelijkbaar met de jacht op de communisten, of vermeende communisten later in de Verenigde Staten onder het schrikbewind van senator Joseph McCarthy tijdens de Koude Oorlog.

Mijn vader

Van mijn vader was bekend dat hij een tegenstander was van de zogenaamde gebroken geweertjespolitiek, de onvoldoende bewapening van onze strijdmacht in Indië was hem een doorn in het oog. Dat is later, bedroevend genoeg, juist gebleken.

Ook was hij het niet eens met de politiek die gevoerd werd ten aanzien van de Indonesiërs. Hij kende veel Indonesiërs en was door zijn beroep en plaatsing bekend met de toestanden van Boven-Digoel te Nieuw-Guinea. Boven-Digoel was een verbanningsoord voor Indonesiërs die 'lastig' waren. Soekarno heeft er ook gezeten. Vooral veel schrijvers en leden van de Nationalistische Partij werden er geïnterneerd. Mijn vader was van mening dat er meer geluisterd moest worden naar wat er leefde onder de bevolking, en dat er beter moest worden samengewerkt. Een mening die velen met hem deelden, maar men durfde er nooit openlijk voor uit te komen... Mijn vader kennende, zal hij zijn ideeën wel eens naar voren hebben gebracht.

Hoe spijt het me dat ik naderhand nooit eens met hem daarover een open gesprek heb gevoerd. Veel vrienden wisten zoveel meer dan ik, zijn eigen dochter. Uit gesprekken met anderen ben ik het een en ander te weten gekomen, zodat ik uiteindelijk de puzzelstukjes in elkaar kon passen.

Een vriend van mijn ouders, die ik zelf ook goed had leren kennen, ontmoette ik eens op een crematie -mijn vader kon niet weg van huis omdat mijn moeder toen zeer depressief was. Ik was onder de indruk van de plechtigheid van de crematie, met name het leggen van de witte rozen et cetera. Die gezamenlijke vriend was Vrijmetselaar en lid geweest van de Loge op Ambon. Ik vroeg oom Piet naast me of hij mij het een en ander wilde uitleggen over de Vrijmetselarij. Hij vertelde toen dat mijn vader meerdere malen was uitgenodigd om toe te treden tot de Orde: "Je vader vond dat hij nog niet zo ver was. Jammer genoeg, was hij toen lid geweest, dan was dat, gezien wat jullie in 1940 is overkomen, nooit gebeurd. Hij zou door de Loge zijn beschermd!"

Eenmaal terug op Terschelling, vroeg ik mijn vader waarom hij geen lid van de Loge was geworden.

"Ik was er nog niet voor 100% aan toe", was zijn antwoord. Ik probeerde